



ДВЕ ПЕСМЕ О ЈЕДНОЈ ТРЕШЊИ

Давно сам обећао себи да нешто запишем о две песме и једној трешњи, још за живота песника Борислава Радовића.

На то су ме, често, подсећали једна празна ко зна кад испијена, четвртаста и тамнобраон, боца за коњак *Cointreau*, затурена у мраку сеоске оставе и – дрво старе трешње у дорћолском дворишту, испод прозора стана у Добрачиној. Није било дана а да још неразбуђен, у раним сатима јутра, неколико тренутака проведем гледајући старо трешњево стабло делимично сувих грана ко зна кад орезаних, можда један једини пут у прошлом веку; грана чији су свакодневни гости биле, поготово у магловитим јесењим данима, само вране. Ено и сад једне, на врху моћне чачкалице, љуља се тамо-амо као брод који се диже и спушта на тешким таласима, слично успоменама што се с времена на време тако ваљају, случајно осветљене неким призором.

Зато, нека читалац не помисли да је она боца, на почетку текста, знак пробуђене жеље за јутарњом чашицом жестине, „само уз кафу“. Просто, она је једна од оних успомена затурених и помало неприметних, које изненадном појавом изазову навалу слика из нагло отворене фијоке памћења: блесак одложених ситница. У крајњој, како би песник рекао, *Ирезниљачкој* улози у уметности. Томе свакако треба додати да ништа није лакше него написати текст дубоко загладан у ситнице.

* * *

Борислава Радовића упознао сам деведесетих година прошлог века. Не сећам се којим поводом је дошао у редакцију *Књижевних новина*; сигуран сам да није у питању била предаја рукописа, остављање какве поруке, текста, за главног уредника или неког од чланова уредништва. Помишљам да је, можда, разлог био друге природе.

Видим га, и сад, како се појављује на вратима редакције, у приземљу Француске 7, једног априлског преподнева, на трен снисходљиво заставши, слично песнику који први пут доноси своју понуду, као да проверава да ли у соби још неког има и премисљајући да ли да крочи. Био је то наш први сусрет који се, до појаве новог посетиоца, претворио у пријатно ћаскање – као да смо били стари познаници у најмању руку вршњаци.

Много година доцније, нарочито након његовог, у необичним околностима и готово филмског одласка са животне и књижевне сцене, често ми се враћала слика изненадног *уџага* у редакцију тог песника и преводиоца високог ранга; упоређивао сам је са сликама каснијих, многобројних, дружења од књижевних до оних приватних, *tête à tête*, како је волео да каже. Постало ми је јасно да је та, изненадна, појава била чин, више потреба, покушај да се врати тамо одакле није ни одлазио – тражио је повратак у књижевни простор. Наиме, у данима који су долазили, док је све више бледело

једнопартијско одело једне државе, сенка високог партијског функционера на његовом реверу није га мимоишла. Био је вишегодишњи извршни секретар за културу Централног комитета Савеза комуниста Србије и обављао ту, оперативну, међу културним посленицима не баш омиљену функцију. Сведоци, учесници око једне његове „интервенције“ памте случај часописа *Књижевна реч* када је, због две песме Милована Данојлића у којој су у *комишеџу* препознали алузије на друга Тита, редакција листа била на тапету, а главни уредник позиван на одговорност.

О тој његовој делатности никад нисмо разговарали, моја знатижељност ишла је у другом правцу; био сам у нашим разговорима више заокупљен разним песничким темама, појавама и разматрањима заната, у чему је Радовић био великодушан саговорник и готово ми с радошћу испуњавао радозналост решавајући често, успут, моје поетске недоумице и нудећи решења за која је претпостављао да могу бити од помоћи. Данас помишљам да сам му, ако тако могу рећи, помогао да се лакше врати свом песничком јату и писању у којем је уживао с великим жаром – осећао сам да се, у том смислу његова захвалност, према неколико заједничких пријатеља и мени, осећала и у присним, интимним гестовима, све до његових последњих часова. И верујем да се нешто од тог, људског, искуства примећује и у песниковом стиховима писаним деведесетих година...

* * *

Једна од првих помисли које су ми се јавиле након неколико читања песме „Трешња“ била је, не знам из ког разлога, да она говори о сумњи.

Сумња је, рекао бих, опасна реч, лако употребљива, са далекосежним последицама, нарочито у ситуацијама када се, на пример, употребљава као исказ осумњиченог. У сваком случају, таква категорија осећања уграђена је људима, па и песницима, колико и друге. Слажем се с тим, придружујући изреку која каже да се не може сумњати у све. Доброј већини песника сумња је често полазно место песме, додуше не видно изражена: *кад немаш куд сумња ѿи срце ѿрива*. Али, манимо се сумњичавости.

Сећам се, врло добро, околности када сам, у једном тренутку, пред групом пријатеља, испољио своје усхићење том песмом без намере да га било ком од присутних представим као неку врсту одушевљења. Седели смо, неким поводом, група људи углавном посвећених књижевности, у стану песника Милутина Петровића, у Улици Милана Ракића. Весело друштво чаврљало је о свему и свачему, прескачући с теме на тему. Седео сам у ћошку, помало утонуо у какофонију наздрављања и ћеретања, листајући, игром случаја, књигу песама Борислава Радовића *Песме 1971–1982*, тек штампану у „Нолиту“, у 1500 примерака, што је и у време када је објава песничких књига била нормалан посао, представљало висок тираж. Не морате веровати, али на страници која ми се насумице отворила стајала је песма под насловом „Трешња“, с песниковом, дискретном, назнаком коме је намењена.

Прочитао сам је у себи двапут и, чини ми се, у другом читању, више нисам чуо околне гласове. Осетио сам да је морам, не умем да објасним зашто, пред свима прочитао наглас. Устајући, то сам и учинио, након чега је настала кратка тишина, а онда је

жагор исказао жељу присутних да свако, понаособ, каже нешто о песми. У том, такорећи утркивању, неко је разрешио посвету садржану испод наслова песме – *За Х*. То је било прво слово имена његове ћерке. Христина.

Једну, ако се тако може рећи, занатску истину, крије ова песма. „Трешња“ је једна од оних песама које указују на *рез* у Радовићевом певању. Реч је о једном, не баш довољно уоченом, песничком поступку; ради се фотографском уочавању, *илегању*, одређеног детаља око којег се вије читава песма. Затим о претапању или замени слика, од општих до аутобиографских, од детаља до већих секвенци расејаних у стиховима. Наше очи, углавном, од нас крију доста невиђеног тако да призори који потичу из такозване обичности, постају драгоцени кад се додирну с уметничком платформом: „Све што зна бива бачено у засенак пред оним што види; а види заправо оно што већ зна и на шта често помишља, али стварне размере тог знања распознаје тек гледајући“, записује Радовић.

Такав приступ се највише примећује у оним његовим песмама где је прихватање ослонца на „фотографске“ детаље видљиво и веома битно; истовремено, он указује на изванредан одокор од ранијих, уређених, дотераних и „накићених“, украса у самој песми. Наводим неке од наслова песама које на најбољи начин могу бити акт таквог, не претерано радикалног, али важног и веома интересантног корака у поезији Борислава Радовића: „Три руже“, „Млада жена с књигом“, „Зимска бајка“, „Мртва природа са заласком сунца“ или, једна од најлепших, „Живот вина“. Пре њега, на сличан потез осмелили су се, свако према сопственој поетици и на свој начин, Милутин Петровић, у књизи *Промена* (1978) и Васко Попа, у књизи карактеристичног наслова – *Рез* (1980). У априлском броју *Књижевних новина* из 1993. године, песник Милош Комадина у кратком запису уочава да Радовић прави заокрет, запажајући да је „као песник начинио пун круг и зашао у други“, додајући како „човек кад пева започиње непретенциозно, па како време одмиче све опасније украшава, а онда (само код неких) наступа поједностављење израза, стваралачка зрелост. Више у певању нема никаквог украшавања“. Верујем да је због таквих, и сличних, запажања Радовић волео опуштене разговоре с млађим књижевним колегама за дугачким редакцијским столом, који су се најчешће завршавали, прекопута, за шанком у Дому војске...

Трешња се, у „Трешњи“, појављује најпре као слика стабла. Прочитавши наслов одмах сам испред себе видео трешњево дрво, онако како се сагледава у најлепшем издању, у њеном цветању. И за трен препустио се једном, оку привлачном, призору лепоте у чистом стању – латицама цвећа и омами пролећа, да би на крају схватио да сам упрскан црвеним месом њеног плода.

Женска фигура, главни лик у песми, пропиње се кроз стих, да би убрала трешњу „једног јутра“ и у време „кад су трешње махом прошле“ – једну „тамну, као венска крв“. Песник јој се обраћа у часу када му се чини да је у плоду трешње, „у слатком црвеном мраку“, *видео* како један црв „сав обузет чежњом за крилима“, „прегриза по мери свог бића ходник“, постављајући питање: да ли је, уз „месо“ трешње и он морао бити прогутан? А, затим, додаје: „Што се тога тиче, то би било све.“ То би, за многе, представљало крај песме. По мери свог песничког бића Радовић то не дозвољава пошто је наумио да поентом, многи савремени песници такав завршетак не воле, постави песму у

филозофску раван. Будући да трешња није при руци, он пословично закључује да свака даља прича о наметнутој теми престаје, јер – „Црв је црв“. Више нема разговора, о томе можемо само размишљати. Чисто претапање слике, замена једне мисли с другом а да се, притом, садржај песме не измени ни макац. Тако мајстори у наоко једноставном, ефектном потезу, римују песничко знање са, неопходним, искуством поезије.

Стабло трешње о ком је реч, налази се на крају омаленог винограда што се низ брег пружа тик уз песникову кућу, на Умци, спуштајући се заједно с њом према Сави. Први пут провео ме је кроз редове чокота испитивачки посматрајући како држим маказе и одсецам гроздове слажући их у велику плетену корпу; спремао се за бербу у очекивању новог вина. Виноград је поставио његов отац у близини домаћински уређеног подрума, више просторије с погледом према реци, смештене испод кућне терасе. То је, показало се, идеално место за кућну винарију и више него добро место за вођење интересантних разговора. Ту сам, једном „по недељном ручку“, научио „зашто вино, слично звезди описује путању“, ту ми је показан двоноги корен („две ноге урасле у безглава рамена“) руже с муком из земље извађеног, претио је да пробије цистерну за воду – сад се сећам прве из песме „Три руже“. И, чини ми се, знам зашто је једној од песама дао наслов „У дивља времена“. Био сам присутан док је, непомичан, посматрао како сниматељ ТВ емисије о његовој поезији, из циклуса „Песничке ведрине“, лежећи у трави међу „голим чокотима“, савршено мирно и дуго држи тешку камеру, „пун стрпљења“, да би уснимио „две црвене бубе са црним тачкама“, „измилеле на бусен“, „у свадбеном жару“. „Тражио је“, шапуће ми песник, „изблиза песнички смисао.“

Борислав Радовић био је песник-фотограф наших погледа на *неке сивари* на које у животу не обраћамо пажњу и на које, на жалост, заборављамо. Или је то наше око заборавило да нас упозори да оне, поред нас, некуд одлазе носећи са собом неке истине које тражимо читавог живота?

Тражећи, од Јавног сервиса, споменути ТВ емисију да би на скупу у Народној библиотеци одали поштовање и сетили се преминулог песника, добили смо одговор да је у документацији телевизије нема, веле вероватно је избрисана – може бити због хитне потребе, да би се трака што пре употребила за историјски неопходно обележавање локалног, предизборног скупа политичке партије, или за архивирање незапамћеног наступа неке тек стасале певачице...

* * *

*Трешње ваља браћи сјонџано, кад дођу њод руку,
али њолако, да их не боли.*

Б. Петровић, или Б. Хамваш

Помишљам да је наслов друге песме о једној трешњи само додаток наслову оне прве, „Трешња“, којој је додато временско одређење „у октобру“ – „Трешња у октобру“. Изузимајући песму „Рибе“, у којој је ванредно искористио астролошки знак месеца у којем је рођен како би исказао једно мишљење о нашој савременој поезији, дани

и годишња доба у Радовићевим песмама често се поклапају с његовим песничким расположењем, нарочито у оним данима кад: „Боље је какав пањ примаћи // ближе ватри, сести и пружити дланове, // и зурити у допламсаје // не мислећи било на шта, било на кога.“

Не могу са сигурношћу тврдити какав је био дан „негде средином већ октобра“, сигурно прохладан, када сам му помогао да с чокота скинемо заостале гроздове и ограбуљамо већ доброно попадало увенуло лишће у винограду – грејао нас је жар роштиља на ком се, уз непрекидно јецање, димила овећа јунећа розбрата украшена с два парчета најбеље гроник сланине. Знам само да сам у једном часу, вероватно док смо наздрављали један другом, угледао необичну ствар: трешња удаљена од нас десетак метара била је пуна грожђа.

Учинио ми се немогућим тај приказ на крају винограда. Питао сам се како то нисам приметио док сам јој био испод њеног стабла; како нисам схватио да то висе гроздови са лозе која се пела увис, очигледно дуже времена неорезана, обавијајући гране у крошњи? Попео сам се на трешњу и набрао пуну кофу грожђа. Гледајући, одозго, како песник с нескривеном радошћу окреће месо, довикнуо сам му како више не важи оно „кад на врби роди грожђе“, те да се има говорити: кад на трешњи грожђе роди. На шта је Радовић, не дижући поглед с роштиља, мирно одговорио: „Не, него ће се рећи – кад на некој врби ипак грожђе роди.“ Реч *ипак*, убачена у уобичајену фразу која се често употребљава у разговору о непомерљивим стварима, ситан је доказ о употреби језика код песника који је писао очима... Још смо, док се полако смркавало, дуго и у смеху разговарали. Највише о утицају пословица на повећање рода грожђа. На одласку сасуо ми је у боцу испијеног француског коњака своју кајсијевачу, за понети.

Да, било је то у октобру, када би, сасвим сигурно, приказ трешње на којој висе гроздови зачудио сваког и с најмањим искуством реалиста, а измамио осмех особе са занимањем за песнике; у времену општег увенућа многе ствари се дешавају више од онога што нам се причињава. Радовић је, просто, певајући о једној несвакидашњој слици наш „дијалог“ претворио у говор о поезији исписујући, између редова, поруку да се поезија не сме одмицати од свакодневног живота. У својим најбољим песмама увек се машао ситуација које су му биле на особен начин блиске, што је као последицу имало чињеницу да су се, на крају, и безначајне ствари нашле у његовим песмама; или то био само доказ његове способности која је утицала на избор тема.

Када је у марту 1997. песник свратио у редакцију часописа *Поезија*, који је тек отпочео да излази – три броја била су одштампана у претходној години – оставио ми је на столу рукопис под насловом „Четири песме из блиске околине“. Међу песмама „Крупни сомови боље гризу ноћу“, „Јутарње недоумице прехлађеног слуге“, „Мртва природа са заласком сунца“, нашла се и песма „Трешња у октобру“, с иницијалима мог имена и презимена у посвети. Примио сам је, тада, као песников поклон за рођендан; рођени смо истог месеца, „мартовци“, дан рођења није нам се поклапао за четири дана...

Данас не могу да порекнем да ми та посвета није ласкала, најпре у најжуморнијем оквиру песме, као што се не могу отети тврђњи да је тумачење, писање о песми коју је било који песник на папир ставио и потом некоме посветио, силазак у рудник триста метара под земљом.

* * *

Ону затурену и празну, браонкасту боцу с почетка текста напунићу, првом приликом, новим садржајем. Нека стоји, у част песника Борислава Радовића, и управо прочита-не песме једног аутора за коју сам, одмах, помислио како би било лепо да сам је сам написао... Да, и још нешто, да не заборавим. Трешњу у дворишту, у Добрачиној, исекли су овог новембра...